

<https://doi.org/10.5559/di.31.2.04>

ODREDNICE PRIVRŽENOSTI MJESTU: PRIMJER MLADIH IZ VUKOVARSKO-SRIJEMSKJE ŽUPANIJE

Mateo ŽANIĆ

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar –
Područni centar Vukovar, Vukovar, Hrvatska

Geran Marko MILETIĆ

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Zagreb, Hrvatska

Dražen ŽIVIC

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar –
Područni centar Vukovar, Vukovar, Hrvatska

UDK: 304-053.67(497.544)
316.346.32-053.67(497.544)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 21. srpnja 2020.

U ovom radu istražuje se privrženost mjestu na primjeru učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola na području Vukovarsko-srijemske županije. Cilj je istraživanja utvrditi u kojoj mjeri populacija mladih iskazuje privrženost naselju te u kojoj mjeri percepcija kvalitete materijalnih uvjeta života u naselju, socijalne kohezije, osjećaj sigurnosti te vrijednosti utječu na iskazivanje njihove privrženosti naselju. Istraživanje je potvrdilo hipotezu prema kojoj socijalna kohezija biva značajno povezana s privrženosti mjestu. Pokazalo se i da je ova varijabla u većoj mjeri utjecala na privrženost mjestu u odnosu spram aspekata kvalitete materijalnih uvjeta života u naselju. Osim toga, pokazalo se da su i vrijednosti ispitanika povezane s privrženosti mjestu, pri čemu su oni skloni tradicionalnim vrijednostima pokazivali veću privrženost mjestu.

Ključne riječi: privrženost mjestu, mladi, vrijednosne orijentacije, socijalna kohezija, depopulacija

Mateo Žanić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar –
Područni centar Vukovar, J. J. Strossmayera 25, p. p. 58,
32000 Vukovar, Hrvatska.
E-mail: Mateo.Zanic@pilar.hr

U suvremenim okolnostima položaj mladih znatno je otežan, bilo zbog specifičnih promjena na tržištu rada i u obrazovnim sustavima, bilo i zbog porasta općih rizika koji se povezuju s globalizacijom, a koji utječu na svakodnevne društvene odnose (Ilišin, 2019; Salamońska i Czeranowska, 2019). U sklopu "prostornog preokreta", koji se očituje i u istraživanju mladih, pokazalo se da je osobito teško onim mladima koji žive u ruralnim i/ili perifernim područjima (Farrugia, 2015). Oni, naime, uza sve probleme koji se susreću u tranziciji k odrasloj dobi često bivaju suočeni sa situacijom u kojoj moraju vagati značenje lokalne privrženosti u odnosu spram mogućnosti koje bi im se otvorile odlaskom u druge krajeve.

U isti mah kontinuirani odljev stanovništva bez osigurane odgovarajuće supstitucije trajno osiromašuje lokalni ljudski kapital i otvara put gubitku sposobnosti potrebnih za osiguravanje dobrobiti lokalne zajednice. Zbog odlaska mladih slabi sposobnost obnove lokalne zajednice iznutra, a gubitkom demografske vitalnosti ugrožena je osnovna ekonomska funkcija, što dugoročno dovodi u pitanje i puki opstanak (Muilu i Rusanen, 2003).

Naznačeni procesi u velikoj mjeri obilježavaju i demografsku transformaciju u ruralnim i perifernim prostorima Hrvatske, pa tako i na području Vukovarsko-srijemske županije. U posljednjem desetljeću 20. stoljeća te u prva dva desetljeća 21. stoljeća Vukovarsko-srijemska županija suočena je s progrediranjem negativnih dinamičkih i strukturno-demografskih trendova i procesa, koji su do 1991. godine, doduše, uglavnom imali pozitivan predznak, ali su uočeni trendovi u kretanju i razvoju stanovništva bili sve nepovoljniji (Živić, 2019). Sagledavanjem suvremenih agregatnih demografskih procesa u županiji uočava se ukupna depopulacija, uzrokovana prirodnim padom broja stanovnika i znatnim iseljavanjem. Uz navedeno, kao bitno obilježje demografskih procesa ističe se i demografsko starenje. U tim okolnostima teško je računati na otklanjanje sociokulturnih deficita, jer se smatra da bi za to bila potrebna snažnija urbanizacija ovoga prostora uz povećanje udjela visokoobrazovnoga stanovništva i razvoj mješovite ekonomije (Poljanec Borić, 2008).

Stoga se pitanje ostanka mladih na području Vukovarsko-srijemske županije nameće kao jedno od glavnih razvojnih izazova. Pritom je namjera ostanka ili preseljenja iz sadašnje regije življenja nakon završetka školovanja, osim povezanosti s tzv. tvrdim strukturnim čimbenicima poput ekonomskih prilika i stambenih uvjeta, uvelike navezana i na neke tzv. meke kulturne čimbenike, uključujući i one identitet-ske (Thissen i sur., 2010).

U tom kontekstu u ovom radu će se istraživati teritorijalni identitet putem koncepta privrženosti mjestu.¹ Držimo da se privrženošću mjestu na prikladan način može razmatrati složeni proces formiranja stava i osjećaja prema teritoriju kao dijela ukupnog identiteta pojedinca u globaliziranom svijetu. Pritom ćemo se najprije osvrnuti na demografske i društvene procese koji su važni za razumijevanje suvremenoga stanja na ovom prostoru. Nakon toga iznijet ćemo nalaze za koje držimo da su relevantni za tumačenje odnosa istraživane populacije prema stanju na ovom prostoru. Napokon, nastojat ćemo odgovoriti na pitanje u kojoj mjeri pojedini faktori, kao što su socijalna kohezija, osjećaj sigurnosti, vrijednosti i percepcija kvalitete fizičkog okružja, utječu na privrženost mjestu.

PRIVRŽENOST MJESTU I TERITORIJALNI IDENTITET

Na koji se način u suvremenim okolnostima isprepleću odnosi između fizičkih mjesta, društvenih grupa i identitetskih obilježja pojedinaca pitanje je koje postavljaju znanstvenici iz mnogih disciplina (Giuliani, 2003; Gustafson, 2001; Šakaja, 2011). Naime, globalno doba, koje karakterizira intenziviranje kulturnih, ekonomskih i političkih veza širom svijeta, prema nekim autorima vodi umanjenom značenju što ga teritorij ima u identitetskom smislu (Gustafson, 2001). Istodobno se tvrdi da je za identitet zajednica i pojedinaca teritorij još uvijek dragocjen resurs koji može imati važnu ulogu upravo u nesigurnim vremenima, koje sve više karakterizira promjena svakodnevnog života (Manzo i Perkins, 2006). Štoviše, analizira se kako pojedinci mogu osjećati povezanost spram više mjesta (Mišetić, 2006).

Važna pojava koja se pritom nastoji objasniti jest na koji se način uspostavljaju odnosi između pojedinca i mjesta. U tom kontekstu ponekad se izdvajaju tri aspekta koja utječu na povezanost s mjestom, a to su afektivna privrženost, kognicija i praksa (Low i Altman, 1992). Razni pristupi nastoje na razne načine procijeniti odnose ovih aspekata i na različite ih načine vrednovati, a zajedničko im je da privrženost mjestu biva operacionalizirana kao multidimenzionalan koncept. Lewicka, primjerice, pravi razliku između tradicionalne i aktivne veze s prostorom, dok Williams i mnogi drugi na njegovu tragu prave razliku između identitetske (emotivne) i funkcionalne veze s mjestom (Lewicka, 2014; Williams, 2014; Jelić i Low Stanić, 2014).

Međutim, postoje i oni pristupi u kojima se nastoji operacionalizirati koherentan, jednodimenzionalan koncept privrženosti mjestu, pri čemu je u žarištu pažnje emocionalna po-

vezanost s mjestom (Manzo i Perkins, 2006). U tom kontekstu važan je koncept "identiteta koji se odnosi na urbano" (Lalli, 1992, str. 293), što ga iz konstruktivističke perspektive razrađuje M. Lalli. On drži da se o identitetu grada ne treba govoriti kao o nečem objektivnom, nego da je riječ o konstrukciji pojedinaca i grupa, pa "mnoga obilježja koja se pripisuju gradu postoje samo u percepciji stanovnika" (Lalli, 1992, str. 293). Lalli drži da opća privrženost mjestu predstavlja temeljni izraz značaja identiteta koji se odnosi na urbano te razmatra kako ona funkcionira s dimenzijama eksterne evaluacije, kontinuiteta, percepcije familijarnosti i predanosti.

U još širem modelu koji se sociološki čini vrlo poticajnim, Cifrić i Nikodem (2006) koncipiraju socijalni identitet kao konstrukt koji se sastoji od četiri konceptualne dimenzije: teritorijalne, socijalne, kulturne i obiteljsko-rodne. U tom širokom modelu privrženost naselju (selu ili gradu) dio je niza mogućih identitetskih pozicioniranja koja upućuju na to koliko su teritorijalni aspekti važni u identitetskim konfiguracijama pojedinih skupina stanovnika. Na ovaj način omogućuje se ne samo da se razmotre veze unutar elemenata koji se drže relevantnim za teritorijalni identitet nego i da se istražuju odnosi između pojedinih elemenata iz četiri konceptualne dimenzije.²

Osim razmatranja kako dolazi ili ne dolazi do formiranja privrženosti mjestu, važno je i pitanje kako se ona odražava na život pojedinca i lokalne zajednice. Na to, međutim, ne postoje jednoznačni odgovori. Dio istraživača ističe da kod ljudi ponekad postoje pomiješane emocije prema mjestu stanovanja, odnosno da postoje situacije u kojima se javljaju složeni i dvosmisleni osjećaji prema vlastitu domu. To dovodi do rastrganosti stanovnika između zadovoljstva stanovanjem i istodobne želje da se napusti područje stanovanja (Manzo, 2014). Ipak, najveći broj istraživača naglašava pozitivne efekte koje može imati privrženost mjestu. Ona može voditi većoj odgovornosti pojedinca prema zajednici, kao i većoj aktivnosti s ciljem unaprjeđenja života ili obrani lokalnoga područja od neke vanjske prijetnje (Manzo i Perkins, 2006). Napokon, istraživanja pokazuju da je privrženost mjestu povezana s većom spremnosti ljudi da nastave živjeti na određenom području (Petrović i sur., 2017). Takav rezultat dobiven je i prilikom istraživanja mladih u Vukovarsko-srijemskoj županiji, jer su veću privrženost mjestu iskazivali oni koji su željeli svoju budućnost provesti na tom području u odnosu spram onih koji bi radije živjeli negdje drugdje (Žanić i sur., 2021). Držali smo stoga važnim razmotriti koji društveni i demografski procesi usmjeravaju život u Vukovarsko-srijemskoj županiji te na koji se način u tim okolnostima formira privrženost mjestu mladih.

KONTEKSTUALIZIRANJE ISTRAŽIVANJA – OSNOVNA OBILJEŽJA DRUŠTVENIH I DEMOGRAFSKIH PROCESA U VUKOVARSKO-SRIJEMSKOJ ŽUPANIJI

Vukovarsko-srijemska županija je u Domovinskom ratu prolazila kroz teško razdoblje obilježeno velikim materijalnim razaranjima stambene, gospodarske, prometne i komunalne infrastrukture, kao i mnogim ljudskim stradanjima te visokim demografskim gubitcima (Živić, 2019).

Prema podacima Državne komisije za popis i procjenu ratne štete iz 1999. godine, Vukovarsko-srijemska županija je u ukupnom procijenjenom iznosu izravne materijalne ratne štete u Republici Hrvatskoj (37 milijardi američkih dolara) sudjelovala sa 18,0 %, što je u evidentnom nerazmjeru s udjelom županije u ukupnom broju stanovnika Hrvatske (4,8 % 1991.). Uz materijalna razaranja, županija je u ratu pretrpjela i izrazito visoke, tj. iznadprosječne, demografske ratne gubitke, koji se, unatoč necjelovitim podacima, mogu procijeniti na približno 41 000 stanovnika (Živić i Turk, 2011), što je petina prijeratnoga prisutnog stanovništva.

Štoviše, ovaj prostor i u razdoblju nakon mirne reintegracije karakteriziraju negativni trendovi u prirodnom i mehaničkom kretanju stanovništva, tako da je do 2011. godine županija izgubila više od desetine svojega prijeratnog stanovništva (Popis stanovništva 1991; Popisi stanovništva 2001. i 2011.). Intenzitet ukupne depopulacije nakon popisa iz 2011. godine još je ojačao te je čak i premašio ratno međupopisno razdoblje (1991.–2001.). Naime, prema procjeni DZSRH-a, sredinom 2018. godine u Vukovarsko-srijemskoj županiji živio je svega 154 371 stanovnik, što je 14 % manje nego 2011. godine, odnosno 26,6 % manje nego 1991. godine (Publikacije prema statističkim područjima). Usporedbom procijenjenoga broja stanovnika županije za 2018. godinu s rezultatima popisa iz 2011. godine dobivamo najnepovoljniji regresivni tip intenziteta međupopisne promjene – demografsko izumiranje. S obzirom na necjelovitost statistike vanjske migracije, realno demografsko stanje u Vukovarsko-srijemskoj županiji vjerojatno je i nepovoljnije nego što govore službeni podaci. Naime, premda važeći Zakon o prebivalištu predviđa obvezu svake osobe da prilikom trajnog ili privremenog iseljenja iz Hrvatske odjavi svoje prebivalište, određeni broj hrvatskih građana to ne čini, tako da je službeni evidencijski obuhvat od-seljeničkoga kontingenta manji od stvarnoga.

Pritom je prirodno smanjenje od 2001. do 2018. godine iznosilo gotovo 10 000 stanovnika, odnosno visokih 5,1 % u odnosu na popis iz 2001. U istom razdoblju saldo ukupne migracije bio je negativan i predstavlja gubitak od oko 28 000 stanovnika, odnosno 15,3 % u odnosu na popis iz 2001. Riječ

je, dakle, o značajnom mehaničkom gubitku stanovništva, u kojemu je saldo unutarhrvatske emigracije činio 54,4 %, a vanjske emigracije 45,6 %. S obzirom na to da je statistika vanjske migracije, kako je naprijed upozoreno, necjelovita, možemo pretpostaviti da je stvarni broj odseljenih u inozemstvo veći od službenoga, barem za dva puta. Naznačeni omjeri pokazuju da je emigracija kao pasiva demografske bilance u odnosu na prirodno smanjenje važniji činitelj suvremenoga ukupnog kretanja stanovništva Vukovarsko-srijemske županije.

CILJEVI ISTRAŽIVANJA

U žarištu ovog istraživanja dva su osnovna cilja. Prvi je bio dobiti uvid u obilježja privrženosti mjestu mladih Vukovarsko-srijemske županije, a drugi utvrditi u kojoj je mjeri njihova privrženost mjestu povezana s doživljajem neposrednoga životnog okoliša – kako njegove fizičke dimenzije tako i one društvene – te s dominantnim vrijednosnim orijentacijama. Polazna je hipoteza da su svi navedeni elementi neovisno jedan o drugom povezani s privrženosti mjestu. Pritom je pretpostavka da će veći stupanj zadovoljstva kvalitetom materijalnih uvjeta življenja i doživljajem lokalne društvene sredine te izraženija sklonost tradicionalnim vrijednostima imati pozitivan efekt na razvijenost privrženosti mjestu. Naime, u društvenoj teoriji češće se implicitno nego eksplicitno iznose teze koje su sugestivne za razumijevanje raznih vrijednosnih orijentacija. Friedman, primjerice, smatra da su modernistički identiteti povezani s istraživanjem individualnoga i društvenoga napretka, kao i "mobilnošću te oslobađanjem od fiksnih i čvrstih struktura preživljavajućih nekapitalističkih formi: obitelji, zajednice, religije" (Lewellen, 2002, str. 100). U skladu s tim držimo važnim provjeriti u kojoj mjeri prihvaćanje pojedinih vrijednosnih orijentacija – i onih koje u većoj mjeri vrednuju individualističke ciljeve i one tradicionalne koja u većoj mjeri vrednuje kolektivne pripadnosti – utječe na privrženost mjestu mladih.

METODA

Podaci korišteni u analizi prikupljeni su anketnim istraživanjem provedenim u veljači i ožujku 2019. godine. Ciljana populacija bili su srednjoškolci, učenici trećih i četvrtih razreda srednjih škola na području Vukovarsko-srijemske županije. Za ovu dobnu skupinu odlučili smo se želeći dobiti uvid u stavove mladih koji su ili punoljetni ili na pragu te životne prekretnice s kojom se formalno stječu određene slobode, ali i donose odluke važne za daljnju dinamiku životnoga ciklusa obitelji, a samim time i šire zajednice. Istraživanje je provedeno na stratificiranom probabilističkom uzorku kako bi se osi-

gurala proporcionalna zastupljenost sudionika s obzirom na razred, obrazovni program (gimnazijski/strukovni) te mjesto u kojem se školuju. Stratifikacija je obavljena na temelju podataka o učenicima svih školskih ustanova pohranjenima u e-Matici, središnjoj relacijskoj bazi Ministarstva znanosti i obrazovanja, a dostupnima preko aplikacija "ŠeR – Školski e-Rudnik". Uzorkom su obuhvaćene srednje škole u Vukovaru, Vinkovcima, Županji i Iloku, a anketiranje je provedeno grupno, u razredu za vrijeme nastave, i to tehnikom papir-i-olovka. Za sudjelovanje u istraživanju uz pismeni pristanak roditelja/skrbnika tražen je i usmeni pristanak samih učenika pošto su detaljno upoznati sa sadržajem i svrhom istraživanja te im je zajamčena povjerljivost prikupljenih podataka. Manja odstupanja realiziranog uzorka od populacijskih vrijednosti po stratifikacijskim kriterijima naknadno su korigirana primjenom pondera. Ukupno je istraživanjem obuhvaćeno 744 sudionika.

Testiranje hipoteza provedeno je uz pomoć višestruke linearne regresijske analize. Pritom je uz hipotezama zadane varijable od glavnog interesa u analizu uključen i set varijabli čiji smo efekt na odnos prediktorskih i kriterijske varijable htjeli izolirati. Karakter odnosa između kriterijske, prediktorskih i kontrolnih varijabli nije u žarištu ove analize, pa su sve varijable u regresijski model uvedene u jednom bloku. Složeno zamišljeni interpretativni okvir obuhvatio je relativno velik broj varijabli, pa je u pripremi analize trebalo provesti određene redukcije kako bi se olakšalo propitkivanje polaznih hipoteza. Stoga smo se u strategiji smanjivanja ukupnoga broja prediktora oslonili na postupak analize glavnih komponenti, jasno gdje god je to karakter instrumenata dopuštao. U nastavku su predstavljeni instrumenti upotrijebljeni u analizi, pri čemu su onda navedeni i osnovni rezultati analize glavnih komponenti provedeni na njima, dok su rezultati deskriptivne analize prikazani u sljedećem poglavlju. Ovdje treba naglasiti kako je u anketi jasno naznačeno da se pitanje privrženosti mjestu, kao i sva druga pitanja koja se referiraju na mjesto ili susjedstvo, odnose na naselje njihova prebivališta, odnosno stalnoga stanovanja.

Za mjerenje privrženosti mjestu – dakle, kriterijske varijable – korišten je instrument od četiri čestice. Sam instrument preuzet je iz studije kojom se nastojalo istražiti oblikovanje identiteta u odnosu prema urbanom okruženju (Lalli, 1992). Za ovaj instrument odlučili smo se zato što držimo da je dobro povezan s teorijskom podlogom koja u prvi plan stavlja emocionalnu i identitetsku privrženost mjestu te ne podliježe primjedbi po kojoj je upitno mjere li zaista različiti faktori

u višedimenzionalnim konceptima istu pojavu (Hernandez i sur., 2014). U odnosu na izvorni instrument u našem istraživanju napravljene su manje terminološke prilagodbe, a slaganje s ponuđenim tvrdnjama iskazivano je na ljestvici od pet stupnjeva, od uopće se ne slažem (1) do potpuno se slažem (5). Rezultati prikupljeni na tako postavljenom instrumentu podvrgnuti su analizi glavnih komponenti koja je uz primjenu Kaiser-Guttmanova kriterija upozorila na jednofaktorsku strukturu upotrijebljenih čestica, pri čemu je objašnjeno 82 % ukupne varijance uz vrijednost Cronbachova α -koeficijenta od 0,93.

U nastavku su opisani instrumenti korišteni u analizi kao prediktorske varijable. U mjerenju doživljaja kvalitete fizičke dimenzije neposrednoga životnog okoliša usredotočili smo se na subjektivni doživljaj, i to konkretno na zadovoljstvo trima aspektima materijalnih uvjeta življenja u njihovu naselju: stanovanje, okoliš te infrastruktura i prometna povezanost. Prvi je zahvaćen sa tri čestice, a preostala dva sa po četiri čestice. Upotrijebljene dimenzije formirane su na tragu istraživanja koja su se bavila kvalitetom života (Slavuj, 2012). Zadovoljstvo je mjereno na skali od pet stupnjeva: od izrazito nezadovoljan (1) do izrazito zadovoljan (5). Analiza glavnih komponenti provedena je zasebno za svaki od navedenih aspekata te je uz primjenu Kaiser-Guttmanova kriterija u sva tri slučaja utvrđena monofaktorska struktura. Dobivena je faktorska solucija kod zadovoljstva stanovanjem objasnila 64 % ukupne varijance (Cronbachov $\alpha = 0,70$), kod zadovoljstva okolišem 58 % ukupne varijance (Cronbachov $\alpha = 0,76$), a kod zadovoljstva infrastrukturom 49 % ukupne varijance (Cronbachov $\alpha = 0,61$).

Analiza vrijednosnih orijentacija provedena je oslanjanjem na instrument već upotrijebljen u nekoliko istraživanja o mladima u Hrvatskoj (Radin, 2007; Ilišin i Gvozdanović, 2016). Instrument sadrži čestice kojima se opisuju sklonosti prema raznim tipovima uspjeha, vrednovanja religioznog i nacionalnog identiteta, vremena provedenog u krugu obitelji i sl. Ispitanici su iskazivali poželjnost na skali od pet stupnjeva: od izrazito nepoželjno (1) do izrazito poželjno (5). Analiza glavnih komponenti provedena je na devet čestica i pritom je uz primjenu Kaiser-Guttmanova kriterija te varimax-rotaciju dobivena trofaktorska struktura. Naznačena faktorska solucija objašnjava oko 62 % ukupne varijance, a dominantne projekcije čestica na izdvojenim faktorima u skladu su s rezultatima prijašnjih istraživanja (Ilišin i Gvozdanović, 2016) te se odnose na društveni uspjeh (okuplja četiri tvrdnje uz vrijednost Cronbachova α od 0,76), tradicionalizam (tri tvrdnje; Cronbachov α je 0,56) te individualnu autonomiju (dvije tvrd-

nje; Cronbachov α je 0,64). Nešto niže vrijednosti na testu pouzdanosti kod dijela faktorskih struktura u ovom, ali i kod prethodno opisanih instrumenata, može se povezati s malim brojem čestica koje okupljaju (Vaske i sur., 2017), a s obzirom na to da naše istraživanje ima eksploratorni karakter, i njih smo onda odlučili rabiti u daljnjoj analizi.

Kako nam je osim utjecaja fizičkog okoliša i vrijednosnih orijentacija cilj bio utvrditi u kojoj mjeri društveni aspekti života utječu na privrženost mjestu, u radu smo istraživali percepciju lokalne socijalne kohezije te zadovoljstvo sigurnošću u mjestu stanovanja. Držimo da ove dvije dimenzije zajedno upućuju na važne aspekte društvenoga života, dakle, opću sklonost održavanju lokalnih odnosa i sigurnosti života, pa smo ih zajedno nazvali doživljaj lokalne društvene sredine. U određenoj mjeri ovaj se koncept preklapa s konceptom socijalnoga kapitala, ali je znatno skromniji po opsegu jer se koncentrira na lokalne društvene odnose te ne uključuje niz dimenzija, kao što su, primjerice, povjerenje u institucije, poštivanje normi ili opće povjerenje u ljude, koje se istražuju konceptom socijalnoga kapitala (Šućur, 2008). U slučaju percepcije lokalne socijalne kohezije korišten je instrument koji su primijenili Sampson i sur. (1997) istražujući povezanost kolektivne učinkovitosti s pojavnosti nasilja u susjedstvu (Miletić i sur., 2016). Instrument se sastoji od pet čestica, koje obuhvaćaju osnovne dimenzije društvenih odnosa u susjedstvu: solidarnost, povezanost, homogenost, usklađenost i povjerenje. Slaganje s ponuđenim tvrdnjama mjerilo se na skali od pet stupnjeva: od nimalo se ne slažem (1) do potpuno se slažem (5). Provedena analiza glavnih komponenti uz primjenu Kaiser-Guttmanova kriterija upozorila je na jednofaktorsku strukturu upotrijebljenih čestica, pri čemu je objašnjeno oko 69 % ukupne varijance, a vrijednost Cronbachova α iznosila je 0,88.

Doživljaj lokalne društvene sredine obuhvaćen je i trima varijablama kojima smo propitkivali zadovoljstvo sigurnošću življenja u mjestu stanovanja. Na ove tvrdnje provedena analiza glavnih komponenti, uz primjenu Kaiser-Guttmanova kriterija, pokazala je njihovu jednofaktorsku strukturu, pri čemu je objašnjeno oko 63 % ukupne varijance, a vrijednost Cronbachova α iznosila je 0,71.

Osim spomenutih prediktorskih varijabli, u analizi su kao kontrolne varijable korištena i sljedeća sociodemografska obilježja ispitanika: spol, veličina naselja stanovanja te migracijsko iskustvo. Migracijsko iskustvo zahvaćeno je pitanjem jesu li živjeli dulje od tri mjeseca izvan područja Vukovarsko-srijemske županije. U nastavku se nalazi tablica s osnovnim obilježjima uzorka.

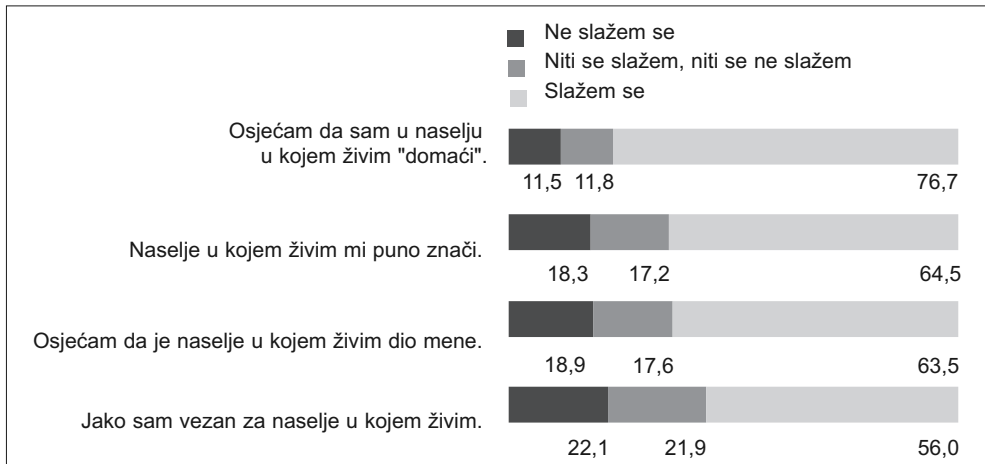
☞ **TABLICA 1**
Udio sudionika istraživanja prema spolu, veličini naselja stanovanja, migracijskom iskustvu te obrazovnom programu i razredu koji pohađaju

		%
Spol	muški	49,1
	ženski	50,9
Veličina naselja stanovanja	<4000 stanovnik	47,0
	4000-15 000 stanovnika	19,4
	>15 000 stanovnika	33,6
Migracijsko iskustvo (boravak duži od tri mjeseca izvan Vukovarsko-srijemske županije)	da	17,3
	ne	82,7
Obrazovni program	strukovni	72,5
	gimnazijski	27,5
Razred	treći	57,3
	četvrti	42,7

REZULTATI

U propitkivanju privrženosti mjestu oslonili smo se na četiri tvrdnje o doživljaju povezanosti s mjestom stanovanja. Njihova prosječna skalna vrijednost ($M = 3,76$; $SD = 1,14$), a još više razdioba odgovora po pojedinim tvrdnjama, pokazuje da većina ispitanika iskazuje neki oblik privrženosti mjestu. Rezultati prikazani na Slici 1 pokazuju postojanje visoke razine emocionalne uklopljenosti ispitanika u njihove životne sredine, kao i na okolnost da im je životna sredina često važno identitetsko uporište, dok je, ipak, praktična vezanost uz naselje u kojem žive iskazana u osjetno manjoj mjeri.

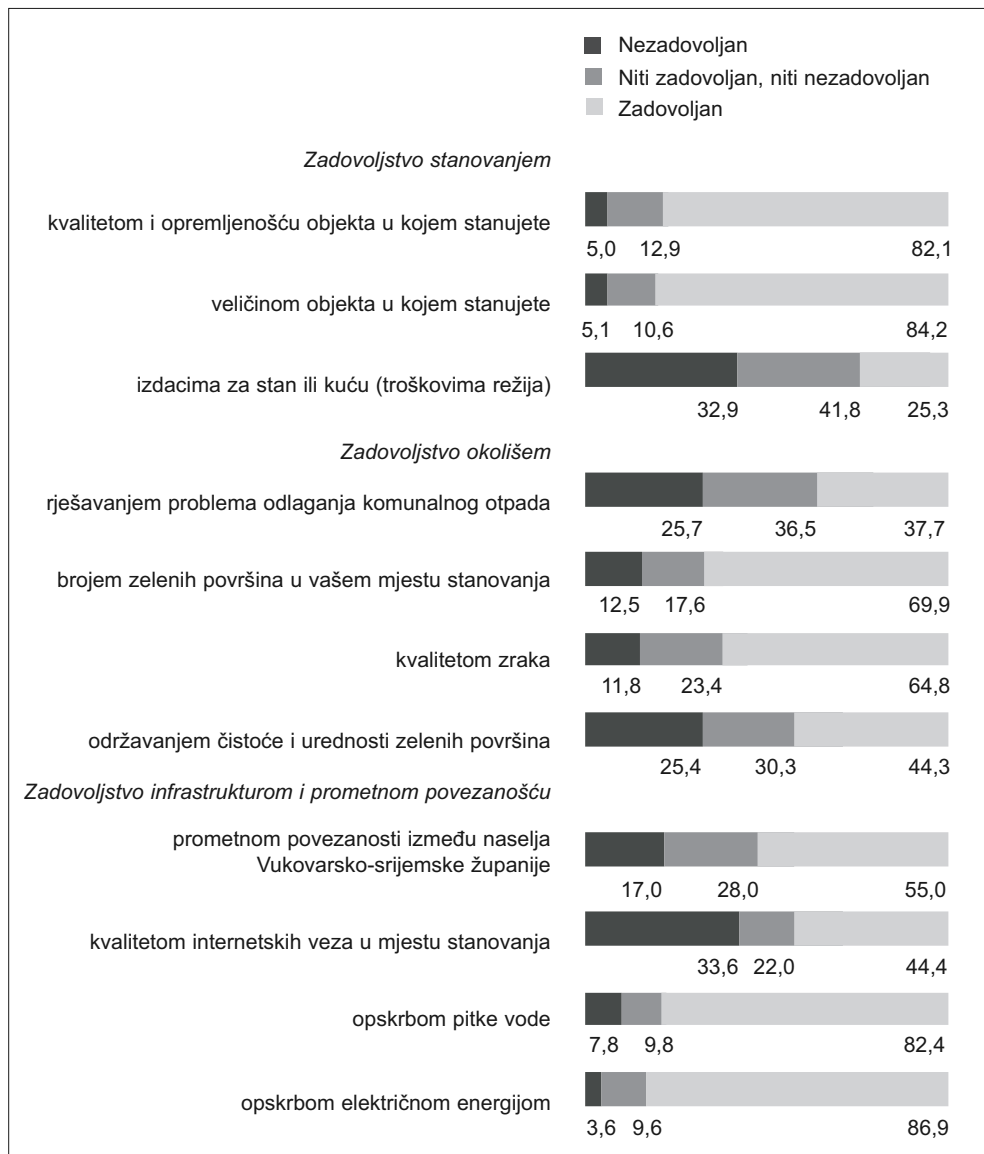
☞ **SLIKA 1**
Slaganje s tvrdnjama koje opisuju privrženost mjestu stanovanja (%)

U nastavku je prikazana deskriptivna analiza prediktorskih varijabli. Što se tiče zadovoljstva fizičkim okolišem, ovim istraživanjem obuhvatili smo tri sastavnice: zadovoljstvo stanovanjem, zadovoljstvo prirodnim okolišem te zadovoljstvo

SLIKA 2
Zadovoljstvo
pojednim aspektima
fizičkog okoliša u
mjestu stanovanja (%)

infrastrukturom i prometnom povezanošću. Rezultati prikazani na Slici 2 sugeriraju da su ispitanici uglavnom zadovoljni većinom propitivanih pojedinosti. Kod zadovoljstva stanovanjem komfor je ono što tek rijetko nedostaje, ali s druge strane malo je i onih čija kućanstva nemaju nikakvih problema s pokrivanjem troškova stanovanja. Naime, između 82 i 84 % ispitanika – dakle, velika većina – bila je zadovoljna veličinom te kvalitetom i opremljenošću stambenog objekta, dok je njih tek oko 25 % naznačilo da njihova kućanstva nemaju problema s izdacima za stan.

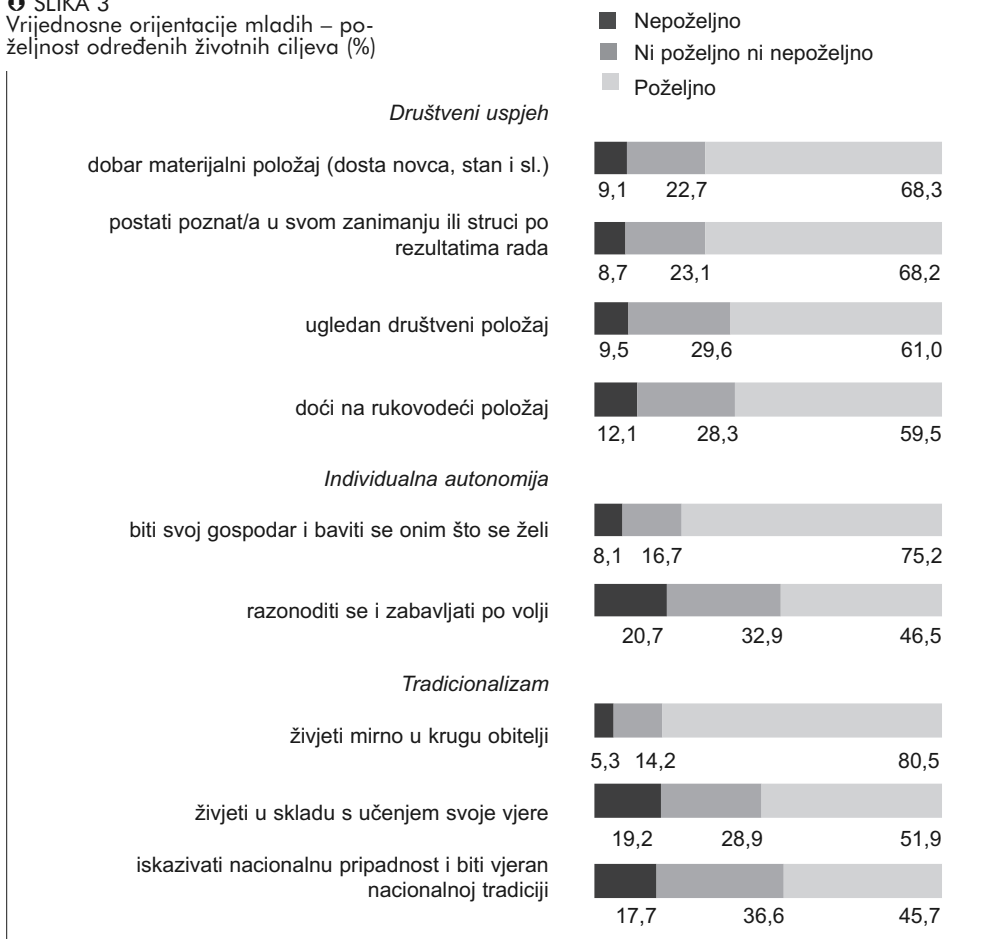
Ocjena stanja u okolišu pokazuje da većina ispitanika ne dovodi u pitanje količinu i kakvoću zelenila i čistoga zraka u njihovu mjestu stanovanja, međutim, znatan broj ipak ih iskazuje rezerviranost prema načinu na koji lokalne službe skrbe za čistoću javnih površina. Naime, prikazana razdioba otkriva da je oko 70 % ispitanika uglavnom ili izrazito zadovoljno brojem zelenih površina, a njih oko 65 % i kvalitetom zraka u mjestu stanovanja. Nasuprot tome, održavanjem čistoće i urednosti zelenih površina zadovoljno je oko 44 % ispitanika, dok je rješavanjem problema komunalnog otpada bilo zadovoljno tek oko 38 % ispitanika.

Zadovoljstvo infrastrukturom otkriva da tek rijetko ima prigovora na elementarne komunalne usluge poput opskrbe vodom i strujom, no zato je dosta ispitanika suzdržano kada je riječ o kvaliteti komunikacijske infrastrukture. Tako je oko 87 % ispitanika iskazalo zadovoljstvo opskrbom električnom energijom, dok ih je oko 44 % bilo zadovoljno kvalitetom internetskih veza u mjestu stanovanja, a njih 55 % bilo je zadovoljno prometnom povezanošću. Dakle, dobar dio mladih susreće se s poteškoćama u virtualnoj i prostornoj mobilnosti, a što u određenoj mjeri zasigurno pridonosi osjećaju prisilne sputanosti. Analizom prosječnih skalnih vrijednosti na tri izdvojene dimenzije koje opisuju zadovoljstvo fizičkim okolišem utvrđeno je da aritmetička sredina na česticama koje mjere zadovoljstvo stanovanjem iznosi 3,78 ($SD = 0,74$), na česticama koje mjere zadovoljstvo komunalnom infrastrukturom i prometnom povezanošću 3,76 ($SD = 0,72$), dok je aritmetička sredina na česticama koje mjere zadovoljstvo stanjem okoliša 3,53 ($SD = 0,81$).

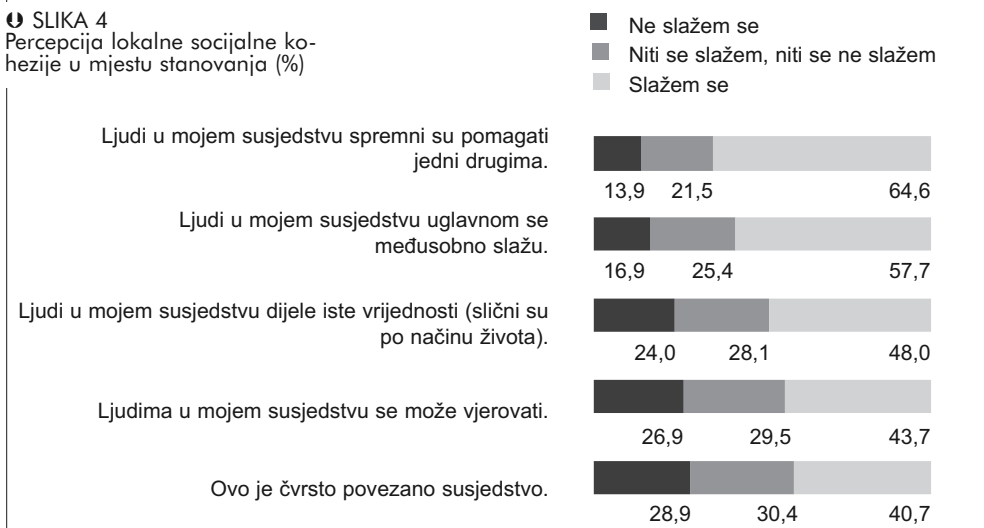
Na Slici 3 prikazani su rezultati na tvrdnjama korištenim za utvrđivanje vrijednosnih orijentacija. Prosječni rezultati na česticama kojima se mjerio društveni uspjeh iznosi $M = 3,80$, $SD = 0,79$, individualna autonomija $M = 3,75$, $SD = 0,94$ i tradicionalizam $M = 3,68$, $SD = 0,82$. Kada je riječ o pojedinačnim tvrdnjama, za najviše ispitanika (njih 80,5 %) uglavnom je ili izrazito poželjno živjeti mirno u krugu obitelji, a odmah slijedi biti svoj gospodar i baviti se onim što se želi, što uglavnom ili izrazito poželjnim smatra oko 75 % ispitanika.

Doživljaj lokalne društvene sredine istraživali smo uz pomoć stavova o lokalnoj socijalnoj koheziji. Prosječna skalna vrijednost ($M = 3,39$; $SD = 0,95$) ovoga instrumenta, kao i razdioba odgovora po tvrdnjama, prikazana na Slici 4, sugerira da velik broj anketiranih učenika svoje susjedstvo ne doživljava baš idealnim. Sagledavajući pojedine dimenzije socijalne kohezije, najbolje je ocjenjena solidarnost, oko 65 % ispitanika smatra da su se ljudi u njihovu susjedstvu spremni međusobno pomagati. Većina ispitanika slaže se i s tvrdnjom koja se odnosi na skladnost međususedjskih odnosa – oko 58 % ispitanika smatra da se ljudi u susjedstvu međusobno uglavnom slažu.

SLIKA 3
Vrijednosne orijentacije mladih – poželjnost određenih životnih ciljeva (%)

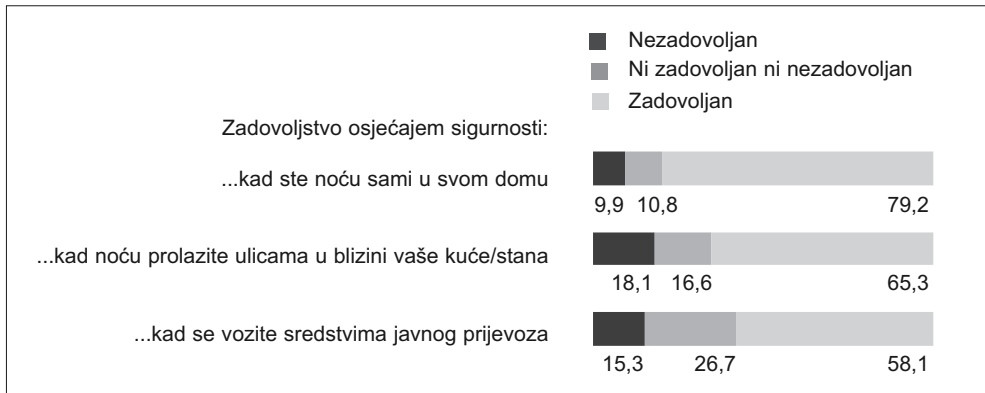
SLIKA 4
Percepcija lokalne socijalne kohezije u mjestu stanovanja (%)

S preostale tri ponuđene tvrdnje složilo se manje od polovine ispitanika. Da žive među susjedima koji su međusobno slični po načinu života, slaže se oko 48 % ispitanika, dok se tek 43 % ispitanika slaže da se ljudima u njihovu susjedstvu može vjerovati, a njih "samo" 41 % smatra da je njihovo susjedstvo čvrsto povezano. Dakle, povjerenje u susjede i njihova međusobna povezanost jest ono što ispitanici nešto rjeđe primjećuju u sredini u kojoj žive.

U analizi smo obuhvatili i tri varijable koje mjere osjećaj sigurnosti življenja u mjestu stanovanja. Aritmetička sredina prosječne skalne vrijednost iznosila je $M = 3,84$ ($SD = 0,92$), što govori da se anketirani učenici uglavnom osjećaju sigurno u mjestu stanovanja. Rezultati prikazani na Slici broj 5 pokazuju da najveći broj ispitanika iskazuje zadovoljstvo osjećajem sigurnosti u vlastitu domu dok je nešto manji broj ispitanih zadovoljan sigurnošću ulica u svom susjedstvu te sigurnošću pri vožnji u javnom prijevozu.

● SLIKA 5
Zadovoljstvo
osjećajem sigurnosti u
mjestu stanovanja (%)

U sljedećem koraku istražili smo povezanost privrženosti mjestu sa zadovoljstvom fizičkim okolišem, iskazanim vrijednosnim obrascima te odnosom prema lokalnoj društvenoj sredini. U tu svrhu proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu uz primjenu osnovnih sociodemografskih obilježja kao kontrolnih varijabli. Prije regresijske analize provedena je analiza povezanosti, a u Tablici 2 prikazani su Pearsonovi koeficijenti korelacije između varijabli uključenih u regresijsku analizu.

Naznačena analiza upozorila je na postojanje statistički značajnih korelacija između manjega broja prediktorskih varijabli, a uglavnom je bila riječ o niskoj razini povezanosti ($r < 0,35$). Umjerena razina povezanost uočena je tek među varijablama koje opisuju zadovoljstvo fizičkim okolišem te osjećaja sigurnosti življenja u mjestu stanovanja, a i tu koeficijent korelacije nije prelazio 0,410. Što se tiče povezanosti kriterijske i prediktorskih varijabli, privrženost mjestu statistički je značajno bila povezana s nekoliko njih, a najizraženije s percepcijom lokalne socijalne kohezije i tradicionalizmom kao vrijednosnom orijentacijom.

☞ **TABLICA 2**
Pearsonov koeficijent
korelacije između
varijabli korištenih u
analizi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 Privrženost mjestu	1											
2 Spol	-0,120**	1										
3 Veličina naselja	-0,086*	0,02	1									
4 Migracijsko iskustvo	-0,139**	-0,006	0,093*	1								
5 Zadovoljstvo stanovanjem	0,258**	-0,048	-0,100**	-0,113**	1							
6 Zadovoljstvo okolišem	0,184**	-0,076*	-0,145**	-0,028	0,403**	1						
7 Zadovoljstvo infrastrukturom i prometnom povezanošću	0,222**	0,015	0,058	-0,046	0,296**	0,396**	1					
8 Vrijednosti – društveni uspjeh	0,05	0,046	0,090*	0,056	-0,031	0,038	0,057	1				
9 Vrijednosti – tradicionalizam	0,323**	0,092*	-0,103**	-0,041	0,118**	0,081*	0,103**	0	1			
10 Vrijednosti – individualna autonomija	-0,01	-0,028	0,097*	0,112**	-0,031	-0,037	0,047	0	0	1		
11 Percepcija lokalne socijalne kohezije	0,379**	-0,112**	-0,177**	-0,114**	0,239**	0,192**	0,193**	-0,025	0,179**	-0,139**	1	
12 Osjećaj sigurnog življenja u mjestu stanovanja	0,281**	-0,292**	-0,03	-0,071	0,334**	0,410**	0,320**	0,054	0,059	-0,044	0,305**	1

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$

Tablica 3 prikazuje rezultate provedene linearne regresijske analize. U analizi su sve prediktorske varijable uvedene paralelno u jednom bloku, a provedeno testiranje prikladnosti modela pokazuje da on statistički značajno predviđa ishod kriterijske varijable ($F = 22,419$), pri čemu kriterijska i ostale varijable u modelu imaju ukupno 26,1 % zajedničke varijance, što upućuje na relevantnost doprinosa dobivenih rezultata smislenom interpretiranju polaznih hipoteza. Daljnji pregled rezultata otkriva da među varijablama koje opisuju zadovoljstvo fizičkim okolišem njih dvije statistički značajno pridonose objašnjenju varijance kriterijske varijable. Smjer povezanosti otkriva da je veći stupanj zadovoljstva stanovanjem i zadovoljstva infrastrukturom i prometnom povezanošću pozitivno utjecao na iskazanu privrženost mjestu. Od vrijednosnih obrazaca uključenih u regresijski model samo se tradicionalizam pokazao statistički značajnim prediktorom, pri čemu je veće pridavanje važnosti trima tvrdnjama okupljenima oko faktora tradicionalizam povezano sa snažnijim iskazivanjem privrženosti mjestu. Obje varijable koje iskazuju doživljaj lokalne društvene sredine pokazale su se statistički značajnim prediktorom privrženosti mjestu. Smjer povezanosti pokazuje da osobe koje u svojem susjedstvu vide više socijalne solidarnosti, povezanosti i povjerenja te osobe koje se osjećaju sigurnije u svojem mjestu stanovanja ujedno iskazuju i veću privrženost mjestu. Rezultati provedene linearne regresije pokazuju da su se od upotrijebljenih socio-demografskih obilježja spol te migracijsko iskustvo pokazale statistički značajnim prediktorom, pri čemu su veći stupanj privrženosti mjestu iskazivale osobe muškoga spola te one koje nisu imale migracijsko iskustvo, odnosno nisu tijekom života boravile dulje od tri mjeseca izvan područja Vukovarsko-srijemske županije.

● TABLICA 3
Rezultati linearne
regresijske analize za
predviđanje
privrženosti mjestu

		β
Sociodemografska obilježja	spol	-0,091*
	veličina naselja	-0,015
	migracijsko iskustvo	-0,103**
Zadovoljstvo fizičkim okolišem	zadovoljstvo stanovanjem	0,076*
	zadovoljstvo okolišem	-0,023
	zadovoljstvo infrastrukturom i prometnom povezanošću	0,112**
Vrijednosni obrasci	društveni uspjeh	0,054
	tradicionalizam	0,255**
	individualna autonomija	0,039
Doživljaj lokalne društvene sredine	percepcija lokalne socijalne kohezije	0,230**
	osjećaj sigurnog življenja u mjestu stanovanja	0,118**
	Korigirani R^2	0,261
	F	22,419**

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Rezultati provedenog istraživanja na tragu su prijašnjih nalaza, koji sugeriraju svu složenost suvremenog odnosa populacija i teritorija. Naime, prema demografskim podacima iznesenim u radu, moglo bi se pomisliti da je u pitanju još jedan primjer koji ide u prilog deterritorijalizaciji identiteta u suvremenom svijetu. Nepovoljna migracijska bilanca pokazuje da područje županije nije gubilo stanovnike samo tijekom Domovinskog rata nego i u poslijeratnom razdoblju. Na tom su tragu i nalazi o migracijskim aspiracijama mladih iz Vukovarsko-srijemske županije, koji su pokazali da bi gotovo dvije trećine mladih (njih 64,2 %) voljelo nakon školovanja nastaviti živjeti u drugim dijelovima Hrvatske ili u inozemstvu (Žanić i sur., 2019).

Ipak, na istom području rezultati istraživanja pokazuju da postoji poprilična privrženost stanovništva mjestu, odnosno naseljima. Prema rezultatima istraživanja provedenom 2009. godine, stanovnici Vukovarsko-srijemske županije smatrali su da u mjestima županije u većoj mjeri vlada pesimizam u odnosu na optimizam, no istodobno su pokazivali istaknutu privrženost mjestu (Mišetić i sur., 2012). Rezultati koje smo iznijeli na Slici br. 1 pokazali su da i kod mladih u Vukovarsko-srijemskoj županiji postoji prilična privrženost naselju, jer se više od pedeset posto njih uglavnom ili potpuno slagalo s tvrdnjama kojima se mjerila privrženost mjestu. Ovaj nalaz držimo prilično zanimljivim, jer je, kako je spomenuto, riječ o populaciji koja u velikoj mjeri pokazuje i migracijske aspiracije. Na drugom je mjestu pokazano da postoji statistički značajna veza između ovih rezultata, pri čemu mladi koji bi voljeli glavninu života provesti na području Vukovarsko-srijemske županije u znatno većoj mjeri iskazuju privrženost mjestu u odnosu na mlade koji bi voljeli glavninu života provesti u drugim hrvatskim krajevima i onih koji bi voljeli živjeti negdje u inozemstvu (Žanić i sur., 2021).

Važno je stoga odgovoriti na pitanja što i u kolikoj mjeri utječe na iskazivanje privrženosti mjestu. Iz rezultata prikazanih u Tablici br. 2 vidi se da su od sociodemografskih obilježja dvije varijable statistički značajno povezane s privrženosti mjestu, a to su spol i migracijsko iskustvo. To što su oni koji su živjeli dulje od tri mjeseca u drugim područjima Hrvatske manje privrženi naseljima u kojima žive može se tumačiti na tragu konstatacije da se u raznim istraživanjima duljina boravka pokazala konzistentnim prediktorom privrženosti mjestu. Međutim, eksplanatorna vrijednost ove varijable općenito nije velika (Lewicka, 2014).

Nalaz prema kojem su žene manje privržene naselju mogao bi djelovati iznenađujuće, no i on se može dovesti u vezu s prethodnim istraživanjima u kojima su sudjelovali

adolescenti. Naime, suprotno rezultatima istraživanja provedenog na općoj populaciji stanovnika Hrvatske, prema kojem su žene iskazivale veću privrženost mjestu u odnosu na muškarce, istraživanja provedena na populaciji mladih pokazuju drugačiju sliku (Cifrić i Nikodem, 2006). Tako je istraživanje provedeno u 13 država na petnaestogodišnjim adolescentima pokazalo da su u gotovo svim zemljama veću privrženost mjestu pokazivali adolescenti u odnosu na adolescentice (Dallago i sur., 2009), a takav je rezultat dobiven i u slučaju mladih u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Držimo, također, važnim napomenuti da su u ovoj županiji učenice u odnosu na učenike iskazale i veće migracijske aspiracije, osobito veću sklonost odlaska u druge krajeve Hrvatske, te manje optimizma kada je riječ o budućnosti njihova naselja (Žanić i sur., 2021).

Kada se govori o dimenzijama koje su se odnosile na kvalitetu materijalnog okoliša, pokazalo se da kvaliteta stanovanja te zadovoljstvo infrastrukturom i prometnom povezanošću značajno utječu na privrženost mjestu, dok je ova veza izostala u slučaju prirodnog okoliša. Međutim, pokazalo se da veći utjecaj na privrženost mjestu u odnosu na elemente percepcije kvalitete materijalnog okoliša ima socijalna kohezija u susjedstvu. Ovaj nalaz uklapa se u tvrdnje prema kojima privrženost mjestu i identitet mjesta, zajedno sa socijalnim kapitalom, čine one elemente koji su povezani s razvojem zajednice u svim njezinim aspektima (Manzo i Perkins, 2006). Zapravo je u tradiciji socioloških istraživanja postojala snažna isprepletenost istraživanja zajednica i privrženosti mjestu. Tako su, primjerice, Janowitz i Kasarda istraživali privrženost zajednici koristeći se trima varijablama, i to osjećajem pripadnosti mjestu stanovanja, interesom za ono što se događa u susjedstvu te pretpostavljenim osjećajem zadovoljstva ili nezadovoljstva koji ispitanici povezuju s mogućnosti napuštanja mjesta (Giuliani, 2003). Rezultati ovog istraživanja pokazali su da i u populaciji mladih postoji veza između percepcije stanja u susjedstvu i privrženosti mjestu. Potvrdila se i tvrdnja koju su iznosili neki prethodni istraživači da osjećaj sigurnosti značajno utječe na privrženost mjestu (Scannell i Gifford, 2010).

Pitanje istraživanja veza između privrženosti mjestu i vrijednosnih orijentacija držimo vrlo važnim, jer se obje ove teme navode kao važne u istraživanju individualnih i kolektivnih identiteta (Cifrić i Nikodem, 2006; Šakić i sur., 2006). Pokazalo se pritom, u skladu s postavljenom hipotezom, da vrijednosna orijentacija tradicionalizma predstavlja značajan prediktor privrženosti mjestu. Dakle, tradicionalizam – koji je, dakako, i sam dio modernosti i jedan od odgovora na njezine izazove, pa ga se može nazvati i moderni tradicionalizam – jest onaj kulturni ili vrijednosni sklop koji se inače

dovodi u vezu s većim vrednovanjem zajednica, kulturnim uklapanjem te visokim vrednovanjem kontinuiteta (Lewellen, 2002). Upravo u tom vrijednosnom okviru pokazuje se da i privrženost mjestu ima važnu identitetsku ulogu.

Smatramo i da bi bilo važno ispitati je li tradicionalistička vrijednosna orijentacija i drugdje tako značajno povezana s privrženosti mjestu ili je ovaj nalaz dobiven i s obzirom na neke specifičnosti ispitivanoga kraja. Naime, kako je već spomenuto, ovo je istraživanje provedeno na području gdje dominiraju sela i manji gradovi, uz Vukovar i Vinkovce, koji bi se mogli svrstati pod srednje gradove. To je važna činjenica osobito ako se zna da su dosadašnja istraživanja pokazala kako je tradicionalistička vrijednosna orijentacija obično izraženija u selima nego u velikim gradovima (Radin, 2007). Osim toga, ovo je područje još uvijek opterećeno posljedicama Domovinskog rata, koje su sasvim sigurno u većoj mjeri izražene nego u nekim drugim hrvatskim krajevima. S obzirom na široko prisutnu kulturu sjećanja koja se formirala u ovom kraju, osobito u Vukovaru, prostor je zadobio i istaknutu nacionalnu simboliku (Žanić i sur., 2016). Može se, dakle, pretpostaviti da prilično istaknuto kulturno označavanje ovoga teritorija porukama koje se tiču religijskih tradicija i nacionalne simbolike može utjecati na veću emocionalnu bliskost koju prema mjestu osjećaju oni kojima su te vrijednosti važne. Vrijedilo bi stoga kroz usporediva istraživanja utvrditi jesu li veze između tradicionalizma i privrženosti mjestu posljedica lokalnoga konteksta ili takve veze postoje i na područjima velikih gradova u kojima nisu prisutne ratne posljedice.

Osim toga, usredotočenost na propitivanje odrednica privrženosti mjestu mladih iz jedne županije koja je obilježena nizom društvenih, kulturnih i gospodarskih specifičnosti navodi na nužan oprez pri poopćavanju i ostalih u radu iznesenih rezultata. Uz navedeno, vrijedilo bi i istražiti u kojoj mjeri bi se korišteni model, kojim je objašnjeno 26,1 % varijance, mogao unaprijediti uvođenjem novih komponenti. Pritom osobito mislimo na varijablu 'interes za korijene' koja se pokazala značajno povezanom sa privrženosti mjestu u istraživanjima M. Lewicke (Lewicka, 2005).

ZAKLJUČAK

U društvenim i humanističkim znanostima u zadnjim desetljećima može se pratiti intenziviranje napora da se utvrde veze između teritorija i raznih populacija, odnosno da se utvrdi u kojoj mjeri sam teritorij može biti važnom sastavnicom socijalnog identiteta (Miletić, 2015; Šakaja, 2011). Nastoji se, dakle, utvrditi na koji se način privrženost mjestu formira pod utjecajima fizičkog okoliša, društvenih grupa i identitetskih obilježja pojedinaca.

U ovom radu bio je cilj utvrditi u kojoj mjeri na privrženost mjestu mladih utječu varijable iz fizičkog i društvenog okoliša koje utječu na kvalitetu života, ali i njihove vrijednosne orijentacije, osobito tradicionalističke. Elementi fizičkog okoliša pokazali su se značajnim prediktorom privrženosti mjestu, pri čemu je utjecaj zabilježen na elementima stanovanja i zadovoljstva infrastrukturom i prometnom povezanošću. Značenje utjecaja društvenog okruženja mjereno je kroz percepciju socijalne kohezije te osjećaja sigurnosti u naselju, pri čemu su se obje varijable pokazale značajnim prediktorima privrženosti mjestu.

Ono što držimo važnim jest da se uz socijalnu koheziju izdvaja tradicionalistička vrijednosna orijentacija kao drugi važan prediktor privrženosti mjestu. Ovaj nalaz pokazuje da tradicionalistički vrijednosni sklop, koji se dovodi u vezu sa stabilnosti, u većoj mjeri uključuje teritorijalnost u individualni identitetski obzor. Upozorili smo, dakle, na važnost uzimanja u obzir vrijednosnih orijentacija u kontekstu odnosa pojedinaca i mjesta te tako naznačili mogućnosti boljeg razumijevanja odnosa kulturnog i teritorijalnog identiteta.

Na koncu rezultati pokazuju da, usprkos izrazito negativnim demografskim kretanjima, kod velikoga broja mladih u Vukovarsko-srijemskoj županiji postoji istaknut emocionalan odnos spram mjesta. Na taj način dolazi do izražaja sva složenost istraživane problematike, pa držimo da bi dobiveni nalazi mogli biti korisni u budućim raspravama o deterritorijalizaciji.

BILJEŠKE

¹ U radu ćemo se koristiti pojmom privrženost mjestu, premda su primjetna određena terminološka razilaženja u hrvatskim znanstvenim krugovima prilikom istraživanja ovoga fenomena. Na engleskom jeziku uvriježio se pak naziv *place attachment*.

² O načinu povezivanja teritorijalnih aspekata identiteta s drugim njegovim sastavnicama u psihološkim istraživanjima vidi: Šakić i sur., 2006.

LITERATURA

Cifrić, I. i Nikodem, K. (2006). Socijalni identitet u Hrvatskoj: koncept i dimenzije socijalnog identiteta. *Socijalna ekologija*, 15(3), 173–202.

Dallago, L., Perkins, D. D., Santinello, M., Boyce, W., Molcho, M. i Morgan, A. (2009). Adolescent place attachment, social capital, and perceived safety: A comparison of 13 countries. *American Journal of Community Psychology*, 44(1-2), 148–160. <https://doi.org/10.1007/s10464-009-9250-z>

Giuliani, M. V. (2003). Theory of attachment and place attachment. U M. Bonnes, T. Lee i M. Bonaiuto (Ur.), *Psychological theories for environmental issues* (str. 137–170). Ashgate.

Gustafson, P. (2001). Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology*, 21(1), 5–16. <https://doi.org/10.1006/jev.2000.0185>

Farrugia, D. (2015). Space and place in studies of childhood and youth. U J. Wyn i H. Cahill (Ur.), *Handbook of children and youth studies* (str. 609–624). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-4451-15-4_25

Hernandez, B., Hidalgo, M. C. i Ruiz, C. (2014). Theoretical and methodological aspects of research on place attachment. U L. C. Manzo i P. Devine-Wright (Ur.), *Place attachment. Advances in theory, methods and applications* (str. 125–138). Routledge.

Ilišin, V. (2019). Neki problemi društvene integracije mladih u Hrvatskoj. U V. Puljiz (Ur.), *Socijalno demografska reprodukcija Hrvatske* (str. 165–190). Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.

Ilišin, V. i Gvozdanović, A. (2016). Struktura i dinamika vrijednosti mladih u Hrvatskoj. U D. Sekulić (Ur.), *Vrijednosti u hrvatskom društvu* (str. 169–197). Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.

Jelić, M. i Low Stanić, A. (2014). Utjecaj socio-ekonomske strukture susjedstva na privrženost susjedstvu. *Socijalna ekologija*, 23(2), 151–174.

Law, S. M. i Altman, I. (1992). Place attachment. A conceptual inquiry. U I. Altman i S. M. Law (Ur.), *Place attachment* (str. 1–12). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-8753-4_1

Lewellen, C. T. (2002). *The anthropology of globalization. Cultural anthropology enters the 21 century*. Bergin & Garvey.

Lalli, M. (1992). Urban-related identity. Theory, measurement, and empirical findings. *Journal of Environmental Psychology*, 12(4), 285–303. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80078-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80078-7)

Lewicka, M. (2005). Ways to make people active: The role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties. *Journal of Environmental Psychology*, 25(4), 381–395. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2005.10.004>

Lewicka, M. (2014). In search of roots. Memory as enabler of place attachment. U L. C. Manzo i P. Devine-Wright (Ur.), *Place attachment. Advances in theory, methods and applications* (str. 49–60). Routledge.

Manzo, L. C. (2014). Exploring the shadow side. Place attachment in the context of stigma, displacement and social housing. U L. C. Manzo i P. Devine-Wright (Ur.), *Place attachment. Advances in theory, methods and applications* (str. 178–190). Routledge.

Manzo, L. i Perkins, D. D. (2006). Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 335–350. <https://doi.org/10.1177/0885412205286160>

Miletić, G.-M. (2015). Who is (still) socializing with neighbors? A contribution to the analysis of local social relations. *Sociologija i prostor*, 53(2), 97–115.

Miletić, G.-M., Krnić, R. i Majetić, F. (2016). Susjedstvo i socijalna integracija: utjecaj lokalnih društvenih odnosa na percepciju socijalne kohezije u susjedstvu na primjeru Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku*, 23(2), 215–239. <https://doi.org/10.3935/rsp.v23i2.1310>

Mišetić, A. (2006). Koncept povezanosti s mjestom i sekundarno stanovanje. *Društvena istraživanja*, 15(1-2), 27–42.

Mišetić, A., Franc, R., Miletić, G.-M. i Vrselja, I. (2012). Sadašnjost i budućnosti Vukovarsko-srijemske županije iz perspektive njezinih stanovnika. U D. Živić (Ur.), *Vukovarsko srijemska županija. Prostor, ljudi, identitet* (str. 439–452). Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Vukovarsko srijemska županija.

Muilu, T. i Rusanen, J. (2003). Rural young people in regional development – the case of Finland in 1970–2000. *Journal of Rural Studies*, 19(3), 295–307. [https://doi.org/10.1016/S0743-0167\(03\)00003-2](https://doi.org/10.1016/S0743-0167(03)00003-2)

Petrović, M., Backović, V. i Petrović, I. (2017). Vežanost za mesto i migracione namere stanovništva: primer osam gradova u Srbiji. *Stanovništvo*, 55(2), 1–24.

Poljanec Borić, S. (2008). Razvoj Vukovarsko-srijemske županije u svjetlu socioekonomske tipologije endogenog razvitka u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 17(1-2), 3–26.

Radin, F. (2007). Vrijednosti mladih Hrvata. U V. Ilišin i F. Radin (Ur.), *Mladi: problem ili resurs* (str. 137–156). Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

Salamońska, J. i Czeranowska, O. (2019). Janus-faced mobilities: Motivations for migration among European youth in times of crisis. *Journal of Youth Studies*, 22(9), 1167–1183. <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1569215>

Sampson, R. J., Raudenbush, S. W. i Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277(5328), 918–924. <https://doi.org/10.1126/science.277.5328.918>

Scannell, L. i Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology* 30(1), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.09.006>

Slavuj, L. (2012). Kvaliteta života u odabranim susjedstvima Grada Rijeke. *Hrvatski geografski glasnik*, 74(2), 69–88. <https://doi.org/10.21861/HGG.2012.74.02.04>

Šakaja, L. (2011). Mjesto u diskursu humane geografije. U J. Čapo i V. Gulin Zrnić (Ur.), *Mjesto, nemjesto. Interdisciplinarna promišljanja prostora i kulture* (str. 111–127). Biblioteka nova etnografija.

Šakić, V., Franc, R. i Ivičić, I. (2006). Psihosocijalna analiza nekih sastavnica socijalnog identiteta građana Istre. U M. Manin, L.J. Dobrovšak, G. Crpić i R. Blagoni (Ur.), *Identitet Istre – ishodišta i perspektive* (str. 505–521). Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Šućur, Z. (2008). Ljudski i sociokulturni kapital siromašnih u Hrvatskoj. U J. Kregar, G. Flego i S. Ravlić (Ur.), *Hrvatska – kako dalje* (str. 183–214). Pravni fakultet u Zagrebu, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.

Thissen, F., Fortuijn, J. D., Strijker, D. i Haartsen, T. (2010). Migration intentions of rural youth in the Westhoek, Flanders, Belgium and the Veenkoloniën, The Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 26(4), 428–436. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2010.05.001>

Vaske, J. J., Beaman, J. i Sponarski, C. C. (2017). Rethinking internal consistency in Cronbach's Alpha. *Leisure Sciences*, 39(2), 163–173. <https://doi.org/10.1080/01490400.2015.1127189>

Williams, D. (2014). "Beyond the commodity metaphor" revisited: Some methodological reflections on place attachment research. U L. C. Manco i P. Devine-Wright (Ur.), *Place attachment. Advances in theory, methods and applications* (str. 89–100). Routledge.

Žanić, M., Kufirin, K. i Živić, D. (2016). Kultura i sjećanje na rat: Vukovarska bitka i njezini društveni odjeci. *Migracijske i etničke teme*, 32(2), 155–189. <https://doi.org/10.11567/met.32.2.4>

Žanić, M., Miletić, G.-M. i Bendra, I. (2019). Kvaliteta života mladih iz Vukovarsko-srijemske županije u uvjetima suvremene demografske krize. *Socijalna ekologija*, 28(3), 187–210. <https://doi.org/10.17234/SocEkol.28.3.1>

Žanić, M., Miletić, G.-M. i Bendra, I. (2021). Stavovi mladih Vukovarsko-srijemske županije o aktualnim društvenim problemima i njihove migracijske aspiracije. U M. Žanić, D. Živić, S. Špoljar Vržina, G.-M. Miletić (Ur.), *Suvremene migracije u Republici Hrvatskoj: uzroci, posljedice i aktualni trendovi* (str. 167–182). Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Živić, D. (2019). Migracijska komponenta ukupnoga kretanja stanovništva Vukovarsko-srijemske županije 2001.–2017. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti*, 54(539), 163–203. <https://doi.org/10.21857/ydkx2croj9>

Živić, D. i Turk, I. (2011). Demografski gubitci Vukovarsko-srijemske županije u Hrvatskom domovinskom i obrambenom ratu. U Z. Šeparović (Ur.), *Žrtva znak vremena. Zbornik radova Petog hrvatskog žrtvoslovnog kongresa* (str. 542–554). Hrvatsko žrtvoslovno društvo.

IZVORI

Popis stanovništva 1991. Stanovništvo u zemlji i inozemstvu po naseljima, Dokumentacija 911, DZSRH, Zagreb, 1996.

Popisi stanovništva 2001. i 2011., DZSRH, Zagreb (www.dzs.hr; pristupljeno 15. svibnja 2020.).

Publikacije prema statističkim područjima, *Stanovništvo*, 7. 1. 3., *Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2018.*, DZSRH, Zagreb (www.dzs.hr; pristupljeno 19. svibnja 2020.).

Vlada Republike Hrvatske. Državna komisija za popis i procjenu ratne štete. *Izoješće o procjeni ratne štete u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 1999.

Determinants of Place Attachment: Youth of Vukovar-Syrmia County as an Example

Mateo ŽANIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar –
Regional Center Vukovar, Vukovar, Croatia

Geran Marko MILETIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

Dražen ŽIVIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar –
Regional Center Vukovar, Vukovar, Croatia

This paper explores place attachment on the example of students from the third and fourth grades of high school in the area of Vukovar-Syrmia County. The objective of the research is to determine the degree of place attachment shown by young people, as well as the degree to which the perception of material conditions of life, social cohesion, and values influence the way they show their attachment. In this paper, we talk about place attachment as a part of territorial identity and we discuss the ways it is affected by other important elements of life in a certain territory, but also the values. The research has confirmed the thesis that social cohesion has a significant connection to place attachment. It has also been shown that this variable influenced place attachment to a higher degree than different aspects of material conditions of life in a certain place. Also, it is shown that subjects' values impact place attachment, where subjects with traditional values showed a higher degree of place attachment.

Keywords: place attachment, youth, value orientations, social cohesion, depopulation

Međunarodna licenca / International License:
Imenovanje-Nekomercijalno / Attribution-NonCommercial